

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
Cilt 7, Sayı 15 (Nisan 2018), s. 94-99.
DOI: 10.25068/dedekorkut156
ISSN: 2147-5490, Samsun- Türkiye

Özgün Makale/ Original Article

Geliş Tarihi: 06. 02. 2018
Kabul Tarihi: 25. 04. 2018

Yahya Kemâl Beyatlı'nın Şiire Başlama Dönemiyle İlgili Edebiyat Tarihlerine Katkı Olarak Üsküp'te Kitâbeli Bir Mezar Taşı

An Epitaph In Skopje As A Contribution To The Literature History Of Yahya Kemal Beyatli's Time Of Beginning Poetry

Ertuğrul KARAKUŞ *

Öz

Modern Türk şiirinin bir anlamda köklerine bağlı kalarak yeni arayışlar içerisinde olmasında büyük bir vazife üstlenen büyük Türk şair Yahya Kemâl Beyatlı'yı iyi bir şekilde anlamanın yolu, öncelikle onun Üsküp'teki hatıralarını iyi bilmekten geçer. Şairin tarihî, siyasi ve dinî görüşlerinin şekillenmesinde, dolayısıyla da şiir muhtevasının oluşmasında Üsküp'ün yeri ve önemi büyüktür. Şairin Üsküp'te yaşadığı yılları ve hatıralarını göz önüne almadan, onun dünya görüşü veya şiir muhtevasıyla ilgili yorum yapmak her zaman yanlış veya eksik sonuçlar çıkmasına neden olacaktır. Yahya Kemâl gibi Türk edebiyatının modernleşme süreci açısından son derece belirleyici bir yere sahip olan bir şair sözkonusu olduğunda, onun hayatıyla ilgili "ilk" özelliği taşıyan her bilgi, kitap, kişi ve hatta nesne, ayrı bir önem kazanmaktadır. Yahya Kemâl'in şiire başlamasında ve anılarında önemli bir yer tutan Üsküp hanımefendisi olan Redife Hanım'ın, Üsküp Rufai Tekkesi bahçesinde bulunan kitâbeli mezar taşı da edebiyat tarihinde yerini almalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemâl, Redife Hanım, Üsküp.

Abstract

In order to understand Yahya Kemal Beyatli well, who has his prominent role in the new pursuits of modern Turkish poetry without disregarding its roots, his memories in Skopje need to be clearly known. Skopje has a very distinct place in the formation of poet's historical, political and religious views, accordingly in the development of the content of his poetry. Without his years and memories in Skopje, commenting on Beyatli's world views and the content of his poetry would produce wrong and deficient results. When it comes to Yahya Kemal, who has a very significant place in the modernisation of Turkish literature, every one of information, book, person and even materials having the speciality of being the first in his life gains more importance. As a lady from Skopje, who has a very outstanding role in Yahya

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü, Kırklareli-Türkiye. E-mail: ekarakus7984@hotmail.com

Kemal's beginning to poetry and his memories, Redife Hanım's epitaph in Skopje Rufai Lodge garden should claim its role in literature history.

Keywords: Yahya Kemâl, Redife Hanım, Skopje.

Giriş

Üsküplü büyük Türk şair Yahya Kemâl BEYATLI'yı iyi bir şekilde anlamının yolu öncelikle Üsküp'ü ve onun Üsküp'teki hatıralarını iyi bilmekten geçer. Yahya Kemâl'in toplumla ilgili, tarihî, siyasi ve dinî görüşlerinin şekillenmesinde, dolayısıyla da şiir muhtevasının oluşmasında Üsküp'ün yeri tartışılmaz derecede önemlidir. Şairin Üsküp'te yaşadığı yılları ve hatıralarını göz önüne almadan, onun dünya görüşü veya şiir muhtevasıyla ilgili yorum yapmak her zaman yanlış veya eksik sonuçlar çıkmasına neden olacaktır.

Yahya Kemâl gibi Türk edebiyatının modernleşme süreci açısından son derece belirleyici bir yere sahip olan bir şair sözkonusu olduğunda, onun hayatıyla ilgili "ilk" özelliği taşıyan her bilgi, kitap, kişi ve hatta nesne, ayrı bir önem kazanmaktadır. Doğduğu şehir, mahalle, ev; isminin ve doğum tarihinin yazılmış olduğu Kur'ân-ı Kerim, okuduğu okullar, örnek aldığı veya etkilendiği kişiler, annesinin mezar taşı, şiirlerinde ve anılarında geçen yer ve şahıs adları gibi pek çok şey, edebiyat tarihleri açısından araştırmaya ve üzerinde yorumlar yapılmaya değer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Şüphesiz ki bu durum, Tür edebiyatı tarihine damgasını vuran bütün sanatçılar için geçerlidir.

Yahya Kemâl'in yayımlanan ilk şiiri olan "Hâtıra"nın, 10 Ekim 1901 tarihli *Musavver Terakkî* dergisinde "Üsküp'ten A. Âgah" adıyla yer aldığını biliyoruz (Kahraman, 2013: 49).

Şairin halk arasında yayılan ve sosyal bir içerik taşıyan ilk şiirinin de yine Üsküp yıllarında yazdığı bir şiir olduğunu kendisi şu sözlerle anlatır:

"Üsküp'de Vâlî Hâfız Mehmed Paşa aleyhinde bir isyan çıkmış, halk, tepede, Sultan Murad Camii'ne toplanmış ve çarşıları kapatmış, heybetli bir manzara gösteriyordu. Bu isyânı tasvîr eden bir manzûme söylemişim. O hareketteki elebaşlarından İdris Hoca'nın, Hacı Ferhad Bey'in, Husmen Ağâ'nın isimleri geçiyordu. Halk arasında yayılan ilk eserim o oldu." (Kemâl, 2008: 98)

Ancak şairin bahsettiği bu eser, ne yazık ki elimize ulaşamamıştır.

Yahya Kemâl, anılarında şiire başlama serüvenini anlatırken özellikle bir nokta üzerinde durur. Çok küçük bir çocukken onu şiire sevk eden duygunun oluşmasında etkili olan bir isimden bahseder: Redife Hanım...

Şair anılarında Redife Hanım'ı şöyle tanıtır:

"Şiire bir aşkla başladım. Üsküp'de, yerli mahalleler ortasında, Türkkâri eski bir konakta oturur, bey hânedanlarından birinin kızı, kumral ve endamlı, cazibesi ve güzelliği mâruf, bir Redîfe Hanım vardı." (Kemâl, 2008: 93)

Eski Üsküplüler tarafından Yahya Kemâl'in bahsettiği Redife Hanım güzelliğinden dolayı "Üsküp Venüsü" olarak adlandırılmaktadır (Banarlı, 1997: 65).

Şair, şiir serüveninde önemli bir yer tutacak olan bu hanımı ilk olarak beş yaşlarında görür ve ondan etkilenir:

"Bu genç kız, çocukluğumda, fâsılalı olarak, üç defa hayalimi işgal etti. İlk defâ, cülûs mu, velâdet mi? bir şenlik gecesiydi, büyük vâlidemle, Vardar boyunda bir araba gezintisinde

bulunuyorduk; arabada o da vardı; o zaman beş yaşında vardım; küçücük kafam bu hanımın câzibesıyla sersemlemişti; ona karşı içimde günlerce ateş gibi bir üzüntü hissettim." (Kemâl, 2008: 93)

Şair bu ilk görüşünde çok küçüktür ve hissettiklerine "insan fitratında olan güzele ve güzelliğe aşırı temayül" de denilebilir (Yetiş, 2006: 74). Nitekim Redîfe Hanım'ı bu ilk görüşün tesiri hissî boyutta kalmıştır. Şiire başlama konusunda ilk önemli tesirin, şair on iki yaşındayken gerçekleştiği görülüyor:

"İkinci defâ onu bir düğün gecesi gördüm; oniki yaşındaydım...

...

Henüz genç kız olan Redife Hanım'ı ikinci defâ işte o düğünde gördüm. Eski yaram açıldı. Bütün bir gece yanından ayrılmadım. Zannedersem o da o akşam içimi yakan ateşi hissediyordu.

O düğün bitince derin bir melâl içinde kalmıştım. Hep onu düşünüyordum. İlk şiirim olan bir türkü güftesini, ekseriyâ Üsküp türkülerinde gördüğüm vezinle, onunçün karalamağa başladım.

Bu ilk eserin hemen hiçbir mısra'ını şimdi hatırlıyamıyorum." (Kemâl, 2008: 93-94)

Buradan bir başka önemli konu daha çıkmaktadır ki şair ilk şiirlerinde "Üsküp türküleri" nin etkisindedir. Zîrâ Yahya Kemâl, küçüklüğünde Üsküp'te yaşadıkları konakta "son yeniçeri" de dediği Deli Ahmed'den ve onun karadüzen çalıp söylediği türkülerden çok etkilenmiştir.¹

Şair bu on iki yaşındaki etkilenişten işte bu Üsküp türkülerinin de tesiriyle basit bir şiir karalar. Ancak şairin bu aralarda idâdî ikinci sınıftayken yazıya daha çok heveslendiğini ve işte tam bu sıralarda Rifâî Tekkesi'nde Redife Hanım'a bir kez daha rastlamasıyla şiir yolunda daha ciddi adımlar attığını yine kendisinden öğreniyoruz:

"Rifâî tekkesi, Üsküb'ün eski, güzel, ziyâretgâh, çeşmeli ve şadıroanlı, oldukça zengin bir dergâhıydı; Cuma günleri zikir ve devran olduğu saatlerde seyircilerle dolar, erkek mahfilleri gibi, kadınlara mahsus kafeslerinde iğne atılsa yere düşmez derecede kalabalık olurdu. Bir Cuma günü oraya gitmiştim. Zikirden sonra, kadınların tarafından çıkan Redife Hanım'ı hayatımda üçüncü defâ gördüm.

...

Ben de onbeş yaşına girmiştim. Bu üçüncü tesâdüfün têsîri derin oldu. Mektepe vazîfelerimi, evde ve sokakta eğlencelerimi unuttum. Âilem dalgınlığımı merak etti ve zannedersem derdimin farkına da vardı. Izdırâbımı bir şiirler söylemek hevesine düştüm. Lâkin bu defâ, ikinci tesadüfte olduğu gibi, âdî bir türkü değil, kitaplarda gördüğüm manzûmeler nev'inden aruzla bir şiir söylemeye çalışıyordum. Aruzla bozuk düzen bir kıt'a söylemeye muvaffak olmuştum." (Kemâl, 2008: 96)

Bütün bu ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, Yahya Kemâl'in şiire başlamasında "Üsküp'de, yerli mahalleler ortasında, Türkkâri eski bir konakta oturan" Redife Hanım'ın etkisi büyüktür. Şair Redife Hanım'ın, tekke şeyhi ve aynı zamanda da şair olan Şeyh Sadettin Sırrî Efendi'yle (Bu zât aynı zamanda Yahya Kemâl'in Arapça, Farsça ve şiir hocasıdır.) evlenmiş olduğundan da bahseder. Yahya Kemâl anılarında Redife Hanım'ın ölüm nedenini "vaz'-ı haml etmek" (doğum esnasında) olarak belirtir.

¹ Deli Ahmed'le ilgili geniş bilgi için bkz. Yahya Kemâl, age, s. 14-16.

Şairin, bu Üsküp hanımefendisi hakkında verdiği bilgiler çok sınırlıdır. Ancak, Redife Hanım'ın, Üsküp Rifaî Dergâhı bahçesinde bulunan mezar taşında, onunla ilgili az da olsa bilgi edinebiliyoruz. Mezar taşıyla ilgili bilgiler şu şekildedir:

Redife Hamm'ın, Üsküp Rifaî Tekkesi bahçesinde bulunan mezar taşı.

YERİ	Üsküp Rufaî Tekkesi Bahçesi
BOYU	125 cm (Baş taşı), 132 cm (Ayak taşı)
ENİ	38-40 cm
ET KALINLIĞI (MEZAR KALINLIĞI)	6 cm
MALZEME TÜRÜ	Mermer
DURUMU	Sağlam
TESPİT TARİHİ	09.06.2014
KİTABESİ	<p><i>“Hüve'l-Hallâku'l-Bâkî</i></p> <p><i>Genç yaşımnda gör ne yazmış sâhib-i kudret bana</i> <i>Geldi eyyâm-ı ecel vermedi dermân bana</i> <i>Gül gibi soldu vücûdum tâze bir civân iken</i> <i>Çâre yok câm-ı ecelden sundular şerbet bana</i></p> <p><i>El-merhûme el-mağfûre el-muhtâce ilâ rahmet-i</i> <i>Rabbihî'l-Ğafûr min dâre'l-fenâ ilâ dâre'l-bekâ</i> <i>Redîfe Hanım binti Hâcî Abdurrahman</i> <i>Beg rûhiçün rızâen lillah el-Fatiha</i></p> <p style="text-align: right;"><i>Sene-i azli</i> 1321</p>

Buradan anladığımız kadarıyla Redîfe Hanım, Hacı Abdurrahman Bey'in kızıdır ve genç yaşında vefat etmiştir. Mezar taşının kitâbesinde yazılı olan ve eşi Şeyh Sadettin Sırrî Efendi'ye ait olduğunu düşündüğümüz dörtlükte, Redîfe Hanım'ın genç yaşta vefat ettiği vurgulanmaktadır. Şahide üzerindeki 1321 tarihinden, ölüm tarihinin 1903-1904 olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacı yazar Fahri Kaya, Yahya Kemâl'in yıllar sonra Üsküp'ü ziyaretiyle ilgili olarak şunları yazar:

“Şair, 1932 yılında yeniden Üsküp’e gelince Redife Hanım’la ilgilenir. Ama Server, Perver ve Keşer adında üç kızın anası olan Redife Hanım, dördüncü çocuğunu dünyaya getirirken hayata gözlerini yummuştur. Bu, Yahya Kemal Beyatlı’yı çok üzen bir haberdir.”²

Yahya Kemâl’in anılarında Redife Hanım’ın vefatı daha önceki bir tarihe işaret edecek şekilde geçmektedir (Banarlı, 1997: 75). Beşir Ayvazoğlu da Fahri Kaya gibi eserinde Redife Hanım’ın vefatının, Yahya Kemâl’in belirttiğinden ileri bir tarihte olabileceğini söyler (Ayvazoğlu, 2013: 405). O hâlde ya şahide üzerindeki tarih “şahidenin yazıldığı” sonraki bir tarihi göstermektedir ya da merhumenin gerçek vefat tarihi budur. Redife Hanım’ın dördüncü çocuğunu doğururken vefat ettiği düşünülürse, gerçek tarih taş üzerindeki tarih olmalıdır. Fahri Kaya’nın ifadeleri de ikinci ihtimale destek olur mahiyettedir.

Sonuç

Üsküplü büyük şair Yahya Kemâl Beyatlı’nın şiire başlamasında Redife Hanım’ın etkisi büyüktür. Aslında şairin şiire yeteneği hâlihazırda mevcuttur. Redife Hanım’a olan bu ilgi, şairin şiir yeteneğinin ortaya çıkmasında tetikleyici rol oynamıştır.

Şairin doğumundan vefatına kadar hayatının her aşamasında içerisinde bulunduğu ev, otel, tekke, kafe gibi birçok mekân; münasebette bulunduğu birçok kişi ve onun için önemli olan birçok nesnenin doğal olarak değer kazandığını biliyoruz. Paris’te oturduğu kafe, İstanbul’da kaldığı otel odası ve dolaştığı sokaklar, Üsküp’te şairin kişiliğinde önemli rol oynayan annesi Nakıye Hanım’ın mezarı/mezar taşı, şairin kendi mezar taşı gibi unsurlar, yıllar boyunca yapılan edebiyat tarihi araştırma ve değerlendirmelerinde konu edilmiştir ve edilmeye de devam edecektir.

Çalışmamızın konusu olan, Redife Hanım’ın Üsküp Rifâî Tekkesi haziresinde büyük bir talih olarak hâlen mevcut olan mezar taşı da bizce en az yukarıda saydığımız unsurlar kadar edebiyat tarihi açısından değerlidir. Yahya Kemâl’in “şiire başlamasında ve anılarında” önemli bir yer tutan Üsküp hanımefendisi olan Redife Hanım’dan kalan tek somut hatıra olarak Üsküp Rufâî Tekkesi bahçesinde bulunan kitâbeli mezar taşı da şairin şiire başlama dönemiyle ilgili edebiyat tarihi araştırmalarında yerini almalıdır.

Kaynaklar

- Ayvazoğlu, B. (2013). *Yahya Kemal Beyatlı-Eve Dönen Adam*. İstanbul: Kapı Yayı., 2. Baskı.
- Banarlı, N. S. (1997). *Yahya Kemâl’in Hatıraları*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı.
- Kahraman, Â. (2013). *Büyük Göçmen Kuş-Yahya Kemâl Beyatlı*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Karakuş, E. (2016). Yahya Kemâl Beyatlı’nın İlk Şiir Hocası Şeyh Sâdeddin Sırrı’nın Aile Efrâdına Ait Üsküp Rifâî Tekkesi Haziresinde İki Adet Kitâbeli Mezar Taşı. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2016/9: 48-54.
- Kemâl, Y. (2008). *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 5. Baskı.
- Yetiş, K. (2006). *Yahya Kemal 1-Hayati*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2. Baskı.

² Şeyh Sadettin Sırrı Efendi ve Redife Hanım’ın çocuklarıyla ilgili ayrıca bkz. Ertuğrul Karakuş, “Yahya Kemâl Beyatlı’nın İlk Şiir Hocası Şeyh Sâdeddin Sırrı’nın Aile Efrâdına Ait Üsküp Rifâî Tekkesi Haziresinde İki Adet Kitâbeli Mezar Taşı”, *Dede Korkut Dergisi*, 2016/9: 48-54.

